

Herbert Tingsten

recenserar

Emilia Fogelklou:

Hur en människa, en god och betydande människa, blir till

Dagens Nyheters huvudredaktör, professor *Herbert Tingsten*, den stridbare polemikern, har för en gångs skull stuckit svärdet i skidan och givit sig på nåd och onåd. Den stränge kritiker är gripen av Emilia Fogelklous senaste bok, *Barhuvad*, där förf. låter sitt liv glida förbi från barndomsåren fram till 1920-talet. Professor Tingstens artikel ger en så levande bild av förf. och hennes värld att vi med benäget tillstånd från D. N. här infört den in extenso.

I EN TIDIGARE BOK, »Arnold», har *Emilia Fogelklou* redan givit oss ett stycke av sina memoarer; det är en skildring av hennes man och deras äktenskap, som har en egenartad intensitet och storhet. Hennes senaste bok, *Barhuvad* (Bonniers, 11: 50), är en memoar i mera egentlig mening och går över barndoms- och ungdomsåren ända fram till det sent ingångna äktenskapet (1878—1922). Berättelsen om miljö och yttre händelser — i den mån man kan tala om något yttre, då allt ses genom ett temperament — är i och för sig utomordentligt givande. Man fångas av bilderna från barndomen, från studieåren i Uppsala, från lärararbetet i Göteborg, Djursholm och Kalmar, från utlandsresorna för orientering i samtidens religiösa liv. Bokens undertitel är »En bildningskamp», och den beteckningen är berättigad; det finns få motsvarigheter i vår litteratur till denna uppriktiga och lidelsefulla framställning av hur en människa, en god och betydande människa, blir till.

Men just därför knyter sig intresset främst till de inre upplevelserna. »Brinnande hjärtat» var brödernas öknamn på den lilla flickan Emilia, och det var förvisso välförtjänt: hon gladdes, upprördes, nedstämdes över hövan. Detta temperament blev grundvalen för hennes tro och för inriktningen av denna tro. Då hon som skolflicka hörde kväkarnas tro på »det inre ljuset» kännetecknad som en villfarelse ropade hon ut »den villfarelsen har jag»; så förblev det, och årtionden senare gav hon i boken om kväkaren James Nayler en utmärkt teckning av denna religiöst och politiskt lika befruktande föreställning. Vid några och tjugu års ålder kom den egentliga omvändelsen; beskrivningen kunde vara hämtad ur William James, men på dess ärlighet tvivlar man inte: »All tyngd och vända, hela överklighetstillståndet sjönk undan. Hon förnam levande godhet, glädje, ljus som en genomstrålade klar, lyftande, omslutande, otvetydig verklighet djupt inifrån. Det första uttryck som kom för henne — fast det dröjde

länge — var: detta är den stora Barmhärtigheten, detta är Gud, ingenting annat är så verkligt som detta.»

Därmed var en fästning uppförd som ingen fiende kunde förinta. Tvivel och oro kring skilda ting var möjliga, men inte när det gällde förvisningen att denna känslökris bevisade tillvaron av en ledning, en mening utanför. Frågorna om Guds egenskaper och verksamhet tycks aldrig ha trätt i förgrunden. Gud blev det inre ljuset, en garant för värderingar, en symbol för sammansmältningen av trygghet och passion. Och denna strålgans omgav livet, vännerna, arbetet och kampen om ståndpunkt i detaljer.

Den brinnande anden saknade dock inte balans. Vad man brukar kalla »ofruktbart grubbel» blev henne i stort sett främmande. Hon kom därför inte fram till de stora religiösa djupgrävande, men väl till ett gott, verksamt och lyckligt liv — det är en glad människa som skrivit »Arnold» och »Barhuvad», det får man inte glömma. Typiskt är att samvetsömheten, ehuru stor och fint skildrad, dock hållits inom rimliga gränser. Då författarinnan som studentska i Uppsala inbjöds till en eftertraktad tillställning och fick höra att en snorkig kamrat inte skulle få komma med blev hon först glad och sedan arg på sig själv över denna glädje; för att straffa sin stygghet svarade hon nej. Men hon fortsatte inte med funderingar över att hon inte var uppoffrande och ädel, utan kände handlingen »som rengöring efter en stinkande fläck». I syndkänslans och självplågeriets labyrint har hon inte hamnat — en anständig jämvikt har uppnåtts i sökandet. Man tvivlar rent av att hon känt »hjärtats förkrosselse» — oron och självkritiken har alltid haft gränser.

Samma iakttagelse gör man då fru Fogelklou i citat eller egna reflexioner berör det speciellt kristliga ordet ödmjukhet. Ordet används ofta på ett utmanande sätt; man domderar om ödmjukhet som en korpral om enskild ställning, och betygandet av ödmjukhet inför Gud blir så uppenbart en metod att uttrycka överlägsenhet mot människor. Och å andra sidan finns dessa olyckliga strävare efter ödmjukhet som söker krypa ur sitt eget skinn för att klara prestationen. Emilia Fogelklou är inte omedveten om problemet, men det kan inte påstås att hon på allvar söker reda upp det: än är hon orolig för att talet om Gud beslöjar självhävdelse, än säger hon sig vilja bli »den allra vanligaste människan» (vilket just verkar falsk ödmjukhet). Det väsentliga är att hela hennes bok visar att hon i livet löst dilemmat; den starka känslan och den omedelbara godheten har givit henne segern. Och därför har hon kunnat skriva denna fina, märkliga och gripande bok, som ger uppbyggelse genom att den så hederligt skildrar en hederlig människa.

HERBERT TINGSTEN